

„Keby som si mal vybrať či zákon v prijať tak ako je navrhnutý, alebo ponechať ten starý, bol by som asi na vážkach“

Rozhovor s Pavlem Čižinským o českom zákone o občianstve

Lívia Cseresová

Abstrakt:

Rozhovor s právnikom a politológom Pavlem Čižinským o súčasnom zákone o občianstve v ČR, jeho vzniku i o pripravovanej novele s možnosťou dvojitého občianstva a o tom, ako by mala vyzerat' ideálna verzia spomínaného zákona.

***

V akom kontexte vznikol súčasný zákon o občianstve?

Súčasný zákon vznikol v roku 1992. Zákon reflektuje dve udalosti: pád komunizmu, a rozdelenie Československej federácie. V reakcii na komunizmus, ktorý niektorým disidentom odobral československé občianstvo, sa u nás zakotvilo, že občianstvo sa nedá nikomu odobrať sankčne.

Súčasnne sa v čase rozpadu federácie, v rokoch 1992-1993, zakotvila dodnes platná striktná zásada, podľa ktorej človek, ktorý na vlastnú žiadosť nadobudne cudzie občianstvo, automaticky stráca občianstvo české. Je to pomerne nepraktické vzhľadom na to, že štát sa to vôbec nemusí dozvedieť. Napríklad keby som ja získal americké občianstvo a nikomu by som to nepovedal, stále mám doklady, ale už nie som českým občianom.

Ako je v zákone reflektovaný rozpad federácie?

Jedným z cieľov zákona bolo, aby sa aspoň časť imigrantov slovenského pôvodu (často Rómovia), pokiaľ možno vrátila naspäť na Slovensko. Niektorí z nich istý čas vlastne nemali doklady - nemali občianstvo slovenské a zákon bol stavaný naschvál tak, že české občianstvo bolo podmienené narodením dotyčnej osoby alebo jej rodičov na území ČR pred rokom 1969. Kritériom sa stal tento rok preto, lebo vtedy k česko-slovenskej migrácii došlo. *Ten zákon*

však nevedol k tomu, aby sa tí ľudia skutočne vrátili, skôr spôsobil, že mali množstvo problémov.

Je to v podstate trošku historický anachronizmus, no boli samozrejme aj extrémnejšie prípady. Napríklad v Lotyšsku je zákon namierený proti Rusom a ich kritériá na získanie občianstva siahajú až do roku 1939. U nás to teda bolo cielené proti Slovákom, alebo proti Rómom.

Aké sú najväčšie nedostatky súčasného zákona?

Veľkým problémom je určite zásada jedného občianstva, ktoré v dnešnej dobe vôbec nezodpovedá tomu, ako ľudia reálne žijú. V súčasnosti je veľa ľudí, ktorí migrujú a lojalitu a väzby majú k viac ako jednému štátu. Zákon o štátnom občianstve by to mal reflektovať.

Druhým problémom je aplikačná prax toho občianstva. Povedal by som, že politika voči etnickým Čechom je pomerne benevolentná a štedrá. Je tu stále zákon podľa ktorého i emigrant, ktorý kedysi mal občianstvo, alebo ho mali jeho rodičia, môže kľudne získať české občianstvo. To je naozaj veľmi, možno až príliš benevolentné, aj keď ja v tom nevidím žiadny problém.

Na druhej strane je tu pomerná nevlúdnosť voči klasickým imigrantom (napríklad zo Slovenska alebo z Ukrajiny). Tam je predstava, že ak im to občianstvo raz dáme, už sa ich nikdy nezbavíme, stále strašne silná.

Aké sú v súčasnosti podmienky na získanie občianstva pre imigrantov?

Tie kritériá nie sú stanovené na základe krajín, v tomto sú objektívne. No existuje veľký nepomer medzi rýchlo sa vyvíjajúcou spoločenskou realitou, narastajúcim počtom cudzincov z EÚ i mimo EÚ a na druhej strane prísnej aplikačnej praxi a lipnutím na jednom občianstve. A čo teda cudzinci musia splniť: je to čeština, trvalý pobyt a zdržovanie sa na území ČR po dobu 5 let, beztretnosť, neexistencia nejakého bezpečnostného rizika, priestupková bezúhonnosť (v angličtine good conduct clause), plnenie si povinností týkajúcich sa daní, poplatkov, odvodov a samozrejme zrieknutie sa svojho občianstva (ak majú cudzie občianstvo). (Celý zákon nájdete [tu](#))

Aplikačná prax je veľmi prísna. Keď sa pozrieme na štatistiky, vidíme, že občianstvo udeľujeme menej ako napríklad Slováci, kde sú podmienky vo všeobecnosti prísnejšie. Slovenská republika má menej cudzincov, zákon o slovenskom občianstve je myslím dosť extrémny. Ale Slováci sú aj tak benevolentnejší v tom, komu a ako občianstvo udelia. V Českej republike sa dnes tretina až polovica žiadostí o občianstvo zamieta, a to je hrozne veľa, je to veľmi prísne.

Odkiaľ prišiel popud na nový zákon?

Ten impulz prišiel priamo z ministerstva vnútra. Najvyšší správny súd začal preskúmať ich rozhodnutia, ktoré boli často príliš prísne, a na druhej strane boli prípady, kedy sa občianstvo udelilo príliš ľahko, i protiprávne.

Aj ministerstvo vnútra vnímalo, že je treba zákon lepšie právne upraviť, aby svoje rozhodnutia mohli mať ošetrené. Prijatím nového zákona v predkladanej podobe (jeho text nájdete [tu](#)) by poskytli určité modernizačné prvky ako uvoľnenie občianstva, lepšie zaobchádzanie s trvalými prisťahovalcami druhej generácie, ale dosiahlo by sa ním zároveň posilnenie právomoci úradníkov na Ministerstve vnútra, aby to občianstvo mohli dať, komu chcú oni.

Kto sa podieľal na tvorbe nového zákona? Boli zapojení cudzinci alebo mimovládky?

Ministerstvo pri tvorbe zákona oslovilo určité skupiny, a tie z nich, ktoré sú orientované ľudskoprávne a bránia právny štát, ako napríklad ombudsman alebo Najvyšší správny súd, majú problém s posilňovaním moci úradníkov, ktorí už nebudú musieť zdôvodňovať, prečo sa rozhodli tak, ako sa rozhodli.

Formálnosť pripomienok pri debate o tomto zákone bola nižšia, než ako býva na odbore azylovej a migračnej politiky p. Haišmana. Na druhej strane, napríklad pracovníci výboru pre práva cudzincov nejaké pripomienky dávali, a niečo sa i zmenilo. Rozhodne sa v zákone objavili niektoré veci, ktoré sa navrhovali. Bolo to formálne menej ako je obvyklé, ale nedá sa povedať, že by to nebolo vôbec.

Viete aké sú na reformu zákona reakcie medzi cudzincami samotnými? Máte nejakú skúsenosť s niekým komu sa páči alebo nepáči?

Zatiaľ tu nie je príliš mnoho popularizátorov, ktorí by zákon previedli do jazyka, ktorý by bol pre cudzincov zrozumiteľný. Cudzinci väčšinou nie sú právni experti, takže to, čo ich zaujíma, je zrejme hlavne to dvojité občianstvo. Teraz to vyzerá tak, že v nejakej miere bude, čo znamená, že by mohli byť v podstate spokojní. Na prvý dojem to pôsobí dobre a hrabať sa v nejakých paragrafoch, ktoré ministerstvu dávajú príliš veľkú moc, asi väčšina z nich nebude.

Dá sa nový zákon vo všeobecnosti považovať za zlepšenie oproti momentálne platnej verzii zákona?

Ťažko povedať. Zákon určite obsahuje aj prvky liberalizačné, aj prvky sprísňujúce. Keby som si mal vybrať či zákon v prijať tak, ako je navrhnutý, alebo ponechať ten starý, bol by som asi na vážkach. Určite má veľké pozitíva, no veľa bude záležať na praxi.

Ak sa prax zlepší a bude to fungovať tak, že sa skutočne posúdi splnenie podmienok a na základe toho to bude rozhodnuté, myslím si, že by to bol pokrok. Skrátka ak by došlo k

výmene vedenia na ministerstve vnútra, k zcivilneniu, odbezpečnostneniu a rešpektovaniu judikatúry, myslím si, že by to progres bol.

Ja sa však bojím, že to môže viesť k ešte väčšiemu sprísňovaniu, pretože vidíme ako je aplikovaný súčasný zákon. Momentálne sa to ešte nedá posúdiť.

Vrátila by som sa ešte k dvojitému občianstvu. Ako je na tom ČR v porovnaní s Európou?

V minulosti sa regulovalo dvojité občianstvo všade veľmi prísne. V súčasnosti je to veľmi rôzne, ale trend v zásade je, že sa od striktno vyžadovaného jedného občianstva postupuje k viacnásobnému občianstvu. Niekde je to za prísnych podmienok. Súčasný český zákon je v európskom kontexte veľmi prísny, ale keby sa zásada jedného občianstva vďaka tejto reforme úplne uvoľnila, bola by to v tomto bode najliberálnejšia možná alternatíva. Vôbec by sa nevyžadovalo, aby sa ten, kto získa občianstvo, zriekol toho predchádzajúceho, alebo aby sa ten, kto chce občianstvo iné, zriekal toho českého. Ja s takým riešením súhlasím.

Našťastie tu už nemáme vojny, a nikto nemusí teda mať strach, že keď sa bude bojovať, nebude vedieť, v armáde ktorej krajiny má byť. Myslím si, že v prípade zásady jedného občianstva ide o taký falošný argument suverenity; štát nemá žiadne problémy z toho, ak jeho občania majú ešte nejaké iné občianstvo. Štát občianstvo naozaj len tak nerozdáva, a dostane ho spravidla ten, kto naozaj k tej krajine väzbu má, a nevidím problém v tom, že nejaký Čech má ešte nejaké iné občianstvo.

Možno by som v tom trochu videl nejaký symbolický problém politikov. Tá symbolická hodnota toho, že ja som jeden z vás a vediem ten štát, robím všetko pre ten štát, jemne klesá, ak je občan zároveň občanom iného štátu a má v úvodzovkách zadné vrátka; nepríde mi to tragické, ale tuto by určité reštrikcie by mohli byť. Všeobecne však súhlasím s maximálnou voľnosťou.

Občania členských štátov EÚ automaticky získavajú občianstvo Únie. Oplyvňuje niečo EU legislatíva? Je pre EÚ dôležité kto získa jej občianstvo?

Občiansko-právnu agendu občianstvo EÚ oplyvňuje málo. Je tu jedna zmluva, ale to je zmluva Rady Európy, a inak paradoxne právo EÚ neovplyvňuje vôbec, kto je občanom EÚ, necháva to v kompetencii jednotlivých štátov. Zaujímavé je to hlavne, keď nastáva masové udeľovanie alebo zbavovanie občianstva. Napríklad Rumuni majú veľký záujem dávať občianstvo bývalým rumunským občanom, vlastne Moldavcom, a to paradoxne EÚ zatiaľ nereguluje.

Ako by zákon o občianstve v ČR mal vyzerať ideálne?

Rozhodne je záujmom štátu, aby ľudia, ktorí tu žijú, mali občianstvo – aby mohli voliť, podieľať sa na chode spoločnosti a podobne. Je to aj podmienkou demokracie; pokiaľ by tu bol veľký počet cudzincov, ktorí nemajú občianstvo, nastal by demokratický deficit.

Určite nejaké podmienky byť musia, ale je možné ich používať ako motiváciu - „cudzinec, snaž sa a dostaneš občianstvo“. Na druhej strane ale môžeme niekomu udeliť občianstvo, aby sme ho lepšie integrovali. V tejto fáze, vychádzajúc z tohoto bodu, by som občianstvo určite uvoľňoval. Nechal by som štandardnú napríklad 10-ročnú dobu, a po jej uplynutí, ak tu ten človek reálne žije a splňa nejaké podmienky, dal by som mu nárok na občianstvo, ak neexistujú vážne dôvody, aby sa občianstvo neudelilo. Tiež by som až na výnimky dal občianstvo deťom, ktoré sa tu narodila.

Zároveň by som sa ho snažil trochu odnárodniť. Myslím si, že je potrebné trochu zoslabiť ten aspekt, že sme všetci potomkovia praotca Čecha a skôr sa sústrediť na to, že sme viazaní jednou ústavou, máme túto krajinu radi, snažíme sa na ňu pracovať, starať sa o spoločenskú súdržnosť a aby sa tu všetkým ľuďom dobre žilo. To by som zdôrazňoval a občianstvo by som staval skôr na tomto, nie na tom, že niekto sa narodil Čechom.

O autorce:

Lívia Cseresová studuje Politologii na Fakultě Sociálních Věd Univerzity Karlovy v Praze.